

Vargyas Lajos 85 éves
v. Hivatás és lehetőség V.L. életében.
v. (egyenesen) Vargyas Lajos hivatása.

Büszkén vallom magam Vargyas Lajos tanítványának, s éppen ezért tiszteletlenség lenne tőlem, ha Tenár Ur gazdag életpályáját elemez-
ném, amint ezt a cím sejteti. Másra vállalkozom, és vállalom nem megszokott eszmefuttatásomért a felelősséget: a kesernyés hangvételi önéletrészben elrejtetten is kifénylő hivatásáról szólnék. Arról a végső, vagy inkább eredendően első mozgató erőről, ami életét irányi-
totta. Amit talán azért nem irt le, nevezett meg, mondott ki világo-
san, mert azt már mestere, Kodály Zoltán, akit a magyar géniusznak ne-
vezett egyik emelkedett méltatásában, már mint a sajátját kimondta.
Kodály Zoltán/és Vargyas Lajos/ a nagy tettekre, bátor kiállásra,
elmélyült kutatásra és ihletett alkotásra ösztönző erőt a magyar
nép iránt érzett olthatatlan és viszonzatlan szerelemben kapta meg,
jelölte meg. Szerelem, régi magyar nyelvünkben a szeretet átfogóbb és
ünnapélyes megjelölését jelenti.

Ez a szerelem súlyos és nehéz hűségbe öltöztet, lerázhatatlan
felelősséget ruház ránk és ez különös jelentést kap a magyarság
történetében, sorsában. Ennek a különös, egyedülálló nemzetnek a
történetében 1100 esztendő óta ez a felelősség azt jelenti, hogy
fel kell vállalni egyeseknek a megmaradás egyetlen feltételét bizto-
sító egységnek a munkálását. Egységet ennek a nemzetnek sorsát
mindig végigkísérő megosztottságban, kétfelé hasadásában, belső el-
lentétében. A magyar nép iránti elkötelezett szerelem egyenlő azzal
a küzdelemmel, mellyel ezt a megosztottságot, kettősséget, ellenté-
tet fel akarjuk számolni: ur és paraszt, nemes és jobbágy, értelmi-
ség és iskolázatlan tömeg, hatalmon lévők és a hatalomból kiszori-
tottak között. Ez a megosztottság pedig nemcsak politikai, társadal-
mi, hanem műveltségbeli és érzelmi is, tudati is, s ha ezen a megosz-
tottságon nem tudunk urrá lenni, úgy a végső pusztulás réme fenyeget.
Az egységet, a kiegyenlítést, a szolidaritást szolgál minden Isten-
től kapott tehetséggel: igazságot kereső ésszel, élményt adó művészet-
tel, bátor politikai tettekkel, vagyis tudósként, művészként és
politikusként ^{egyaránt} ~~szolgálni~~ ^{szolgálni} a célt szolgálják. Csak ez ad magyarázatot
Kodály Zoltán és Vargyas Lajos életpályájára.

Vargyas Lajos ~~ax~~ 1937-ben irt Illyés Gyulának: "A puszták népé"-ről méltatást, melyet ezzel fejez be: "A könyv végén nincs megoldás a kérdésekre. Azzal az érzéssel akar elbocsátani, hogy itt égetően sürgős a cselekvés. Vajon lesz e tömeg, amely kiharcolja a megoldást." Majd

igy folytatja az emlékezésben: "Ez a 23 éves fejjel irt fogalmazás el-
 árulja, hogy már akkor vonzott a politikai cselekvés, a társadalmi
 változásokat követelők tábora és hamarosan meg is találtam helyemet ebbe
 a táborban." A változást - a műveltségbeli egységet készíti elő, szolgálja
 "Akkor még reményünk volt rá, hogy szerves fejlődéssel átmenthetjük a
 népi kultúra sok értékét a magasabb műveltségbe, sőt a népi hagyományok
 emberségét a társadalomba. Hiszen akkor jutott el a népzenei mozgalom
 és az új magyar zene olyan széles társadalmi elfogadtatásra, hogy még
 a hivatalos körök is fokozatosan engedni voltak kénytelenek ellenállá-
 sukból," írja már a háboru alatt. /142-43/. De előbb ő is felfedezi a
 népdalt a náluk szolgáló lőrinczkáti gyermekleány ajkán. A népköltészet
 hívja fel a figyelmet a népre... Mint a reformkor óriásainál: Arany,
 Betőfi, Kölcsey korában. És milyen nagy a távolság még az urak, ^{mag}
 társadalmi változást és megújulást sürgető urak és a nép között, ^{is} mi
 sem példázza szebben, mint Virág Benedek levele Kazinczy-hez. Virág Be-
 nedek a Szépcsalmon élő Kazinczytól kérdi egy népdaltöredék folytatását,
 melyet Virág, az ablakban pipázva hall meg az slant lévő konyhából fel-
 csendülni. Ahelyett hogy lemenne és megkérdezné... (Kodály Zoltán idézi a Magyar
 népzeneben)

Pusztán az új, a modern még nem szolgálja ezt a sürgető, létfontosságú
 egységet. Az Egyetemi Körben, ahol Kovács Imre, Féja Géza, Donáth Ferenc
 és ~~Károlyi~~ Illyés mellett később megjelennek az ifjú költők, Devecse-
 riék, "ekik azonban valami egészen más szellemet és költészetet képviseltek,
 mint ami bennünket érdekelt: valami individuális-polgári gondol-
 latvilágot, ami a mi közösségi problémákért hevülő forradalmi gondolko-
 dásunktól mérhetetlen távol állott. Emlékszem - folytatja - első bemu-
 tatkozásukat az ajtó mellől hallgattuk Kovács Imrével, s láttam az ő
 arcán is az én véleményemet: ezek a versek nekünk nem mondanak semmit,
 "nem problémák". Ime az annyiféle formában fel felbukkenó népi-urbánus
 ellentét lényege. Az előbbi szemlélet feladatát lát: a felelősség vál-
 lalását a néppel, az egység a kiegyenlítődés megteremtését - művészet-
 ben, műveltségben, kulturában, társadalomban, politikában - népben
 gondolkozik, nem pusztán újat, mást, meglepőt kivén teremteni, önkife-
 jezést, új esztétikai ideált.

Igen, a művészi siker csábit, "önmegvalósítás" legmagasabb
 szinten, az egész Világ előtt, de ez a szerelem vasba-öltözöt, itthon
 marasztal: Kodály sem megy ki Svájcba, ahogy tervezte és mondta is, a
 háboru után ^{hanem} megírja Mohácsot, a Zrinyi szózatát. Nem a sikerért,
 de a Biciniumokat sem azért írja, hogy a gyerekek jó kottaolvasók és
 zenemű-élvezőkkel váljanak, hanem hogy a közösség, az együtténékés
 nagy élményével egymásiránti felelősségük, szolidaritásuk erősödjön,
 a megmaradás feltétele.

Ez a kettősség, ez a megosztottság ijesztő átok ezen a népen. Minden vereségünk, a sir széléhez taszító katasztrófánk oka. Györffy István úgy látja, hogy ez a Honfoglalás óta fennáll: a törökös urak és az ugor köznép között hasadás van. Aztán a törökös urak lesznek az európai minták, az európai kultúra befogadója. A későbbi nemesi, majd uri és polgári osztály csak ezt a teljes nyugat felé fordulásban látja a műveltséget, míg a nép örzi ősi hagyományát, a nemzetmegtartó kulturát. Kodály Zoltán fedezi igazán fel ezt a nép zenekulturájában, és próbálja ugy ~~ah~~ hasadás felszámolását, hogy a népzene akarja a modern magyar magaszenébe átmenteni. Mert, amint annakidején Petőfiék mondták: ha a nép uralkodni fog a költészetben, hamarosan sorsának intézésére, jobbitására is hatalmat fog nyerni. Most a zenében és erről van szó: a népdal megteremtheti közvetlenül és áttételesen is, a nemzeti egységet. Györffy István azért írta meg a Néphagyomány és nemzeti művel^{és} című röpiratát, mert Ausztria szomorú sorsa, az Anschluss égetően szükségessé tette nekünk is az egységesülést, a kulturális és társadalmi reformot. Ezért száll fel a páva a vármegyeházára...

"Valaha, huszonévesen égtünk a reformálásban, s lelkesedtünk a jövőbeli lehetőségről, hogyha majd a munkásság és parasztság tehetséges fia ^{magunké} előtt a műveltség, mennyi kitűnő új erővel gazdagodik a társadalom." -írja egykori gépiró-munkatársairól, szinte szerzőtársaknak is tekintve őket. /362/.

Ady Endre ennek a végletes, sajátos magyar megosztottságnak átérzőjé ^{át}át szenvedője ^éáltosa. ~~Felismeri, hogy a katasztrófák teremtik meg az ideiglenes egységet, ennek köszönhetően maradtunk fenn. Nekünk Mohács kell... És Muhi és Trianon... És ezek a katasztrófák nem egy, kisméretű sujtó, nagyhatalmaknak eleve kiszolgáltatott sors, törvényszerű velejárója. Muhi és Mohács és Trianon is elkerülhető lett volna: mindenki meggyőződhet róla, aki elolvassa Tamás spalstói érsek hiradását IV. Béláról és az 1240-es évekről, vagy Borgio pápai nuncius jelentését II. Lajos udvaráról és a főurak viszályairól. ^{Kéremlessen Mohács előtt} (és a boldog Ferenc-József időkben Európa leggyorsabban fejlődő fővárosa Budapest, az itteni hatalmasok eldorádója, amíg kitámplyog Amerikába az alföldi szegénység, az arányosításban kifosztott székelység Moldvába és Bukarestbe vagy Dél-Amerikába, mert a reformkorral ellenkezőképpen, nem a magyarság kiegyezéséért munkálkodik az elit, hanem az uralkodó/kk/való kiegyezésben, a nép elárulásában látja a jövőt. S ezt még a történészek is felmagasztalják, mint ahogy Dózsa leveretését is ~~ki~~szolgáltatta a magyar történetírás: A honfoglalók utódai a magyar ne-~~

mesek, a jobbágyok az itt talált, meghódított népek fiai. Werbőczynek a Dózsa felkelés után megfogalmazott tétele a kettéosztott magyarság első, gyilkos következményü kinyilvánítása, de ezután számtalan formában megjelenik, elméletben és gyakorlatban a mai napig. Így tartjuk gyakran dicsekvésre méltónak azt, ami mások, elsősorban szomszédaink és az általuk befolyásolt európai közvélemény számára gyalázat és a gyűlölködés indoka, ürügye: rabló nomád voltunk. Namis képzet ez, különösen úgy, ahogy azt ismételten megteszik: keleti származásunkat azonosítják egy keleti kultúrával, amit szembeállítanak Európával, a kereszténységgel. Miközben szomszédaink úgy látják és tanítják történelmüket, hogy a magyarok a honfoglaláskor kiirtották őseiket, hogy a helyükre telepedjenek, rablásból, kalandozásból állt életünk, és megvetettük a földműves és ipari munkát egyaránt. Mincses ipartörténetünk sem, írja Kulcsy, mert ami ipart és művészetet találunk, az mind a legyőzött vagy ide hívott vendégnépek, hospesek és bevándorlók műve. Vad, másokon élőködő, parazita, az ellenséget gyermekegig, anyáig kiirtó nomád magyarságkép, a ránk-kényszerített kereszténység képével, a mai napig is, a frissen megjelent összefoglaló történeti munkákban, tankönyvekben és brossurákban is megjelenik. /Horváth Márton, Geroch Illés, Deér József, Grandpierre Endre, a legújabb Magyarok Krónikájában a Millecentenárium tiszteletére megjelent impozáns kézikönyv mind ezt a képet erősíti, mintegy igazat adva a szomszédok elképzeléseinek. / Ne csodálkozzunk hát, hogy a trienoni békeszerződés-tervezeteknek volt egy olyan változata, egy francia diplomata képviselte, hogy a magyaroknak nem kell országot adni, mert mincs magyar nép, csak magyar urak vannak, akik évszázadokon át kizsákmányolták, megalázták a szlovák, román, német, szerb, horvát népet, akik felett uralkodtak. Így mondhatta ^{egy szlovák politikus} ~~Csernogradzki~~ a pozsonyi parlamentben, az 1100 éves emlékmű felállításáért folyamodó magyarok kérésére: "Mit ezeknek a rabló nomádoknak?" E gyilkos hazugságokkal szemben az igazságra, a lényegre világító tanulmánykötet: Keleti hagyomány - nyugati kultúra. Ez történelmi tett, az igazságot józanul, indulat nélkül, tárgyyszerűen kimondó tudományos tanulmányok sora. Ugyanazt szolgálja, mint a művészet nyelvén a Zrínyi szózata, vagy a Psalmus.

A hamis történelmi tudat, valóban az "uri Magyarország" esztelen eszméje; ez az, ami ellen az olthatatlan szerelem vasba

öltöt és esekvésre készíti: a tanárt, az író, a kutató, a művészt, a közéleti embert, Vargyas Lajost. Az ő élete, működése e kimondatlan szerelemben egyetlen iránytmutató tett. Hatott, alkotott és gyarapított, alázattal szolgált. Az adott lehetőségekben a szokottnál és elvárhatónál messze többet vállalt. Egész élete az volt, és így önéletírásának befejező gondolatában nincs más, mint - oly sokszor megnyilatkozó szerénység. Igaz, akik Tőle kaptak és megmozdítottak, talán sohasem fejezték ki elegendően hálájukat iránta. Csak így értelmezhető rávonatkozóan is Kodály Zoltán vallomása: - életét nagy és viszonzatlan szerelem irányította.

Andrásfalvy Bertalan
Andrásfalvy Bertalan